

ЗМІСТЕР ВІШНЁЎ

КАЛІ ПРЫГЛЕДЗЕЦА —
МАРС СІНІ

АНТЫРАМАН

Мінск
Выдавец А. М. Янушкевіч
2018

УДК 821.161.3-31
ББК 84(4Бел)-44
В55

Вішнёў, З.

В55 Калі прыгледзецца — Марс сіні : антыраман / Зміцер
Вішнёў. — Мінск : А. М. Янушкевіч, 2018. — 276 с. : іл.
ISBN 978-985-7165-96-4.

Антыраман Змітра Вішнёва — гэта гімн свабодзе. Паралельныя сусветы рушаць хвалямі — у гэтым варыве ўзнікаюць сілуэты: капітана Барады, Майкла Крывога, Сталіна, Дон Кіхота, Пінокія, Карлсана, гномаў і таемных курдупеляў. Аўтар лавіруе паміж гандляром, фокуснікам і арбітрам, вядзе бясконцы дыялог з галавой, цешыцца і плюхаецца ў космасе сваіх пачуццяў.

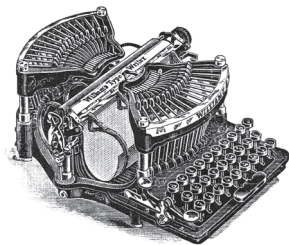
УДК 821.161.3-31
ББК 84(4Бел)-44

ISBN 978-985-7165-96-4

© Вішнёў З. Ю., 2018

© Афармленне. Выдавец А. М. Янушкевіч, 2018

*Гэта канец свету, і ўсе звар'яцелі,
альбо
Цьмяная гісторыя пра шараговую кнігарню*

гэта страшны чалавек, бо ён пакутуе на падваенне, патраенне асобы. Ён можа быць выдаўцом, дырэктарам кнігарні, можа быць слесарам, магчыма, маньякам, часам ён ператвараецца ў капітана Бараду. Я яго не ведаю — я яго падазраю. Ён падазрае мяне. Мы сядзім за сталом насупраць адзін аднаго і маўчым. Гэта страшная сцэна — я не ведаю, чым яна можа скончыцца. Я не люблю есці людзей, спадзяюся, што і той, хто сядзіць насупраць, не людажэр. Але ў кожным разе мы пэўна не вегетарыянцы.

Хто мы? Адкуль? Гэтыя пытанні, ці прынамсі падобныя, кожны з нас часам задае сам сабе. Я мяркую, што гэта ўсё чухня. Я жыву не думаючы. У мяне мазгі працуюць, як быццам я караскаюся на піраміду, адпачываючы на каменных прыступках. Хачу перамагчы не думаючы. А ці так магчыма? Зноўку пытанні, зноўку непатрэбныя думкі. Відаць, без думак жыць нельга. Усё ж гэтая рыса ўласцівая чалавеку, і менавіта дзякуючы ёй чалавек стаўся чалавекам. Халера ясная! Я ж тут развагамі ды роздумамі й займаюся.

Фы-ырррр! Заляцеў у фортку сіні чмель і пачаў кружляць вакол маёй галавы. Можа, засвяціўся німб? Ці мяне

працяла электрычнасцю — у вачах мітусіцца жамяра? Першы чмель, другі чмель, за імі — восы, там далей — матылёк. А потым на маю галаву раптам ускараскаўся дзяцел і пачаў дзяўбсці скроні. Тук! Тук! Тук!

Я жыву ў складаны час і ў складанай краіне. І мне яшчэ заманула ўлезці ў скуру дырэктара кнігарні. Што праўда, бывае, гэтую скуру я намагаюся скінуць. Зрэдку мне шанцуе і яна звальваецца, як зімовае футра. А часам не атрымліваецца і я пакутую.

Ну, давай ужо — руш! Што ты таўчэшся на адным месцы? Няма чаго рабіць? Людзі прагнуць ісціны! Яны мараць пачуць праўду! А вакол адныя брахуны. Гэта як самазабойца з чырвоным сцягам, які бяжыць на дзот. Плюецца кулямёт. Гэтыя пляўкі шкамутаюць мёртвага героя.

Пра што я хачу вам распавесці? Пачнем з таго, што я анічога не хачу распавядаць. Ну, не хачу і ўсё! Я проста здзекуюся з паперы і такім чынам лекую сваю змардаваную душу.

Учора я чарговым разам напіўся са сваім сябрам Майклам Крывым. Піць мы пачалі яшчэ ў абед. Майкл зазваніў і паведаміў: “Хрэнова мне. Жонка пілуе ўжо два дні. Дачка на званкі не адгукаецца. Жыццё ідзе пад адхон. Трэба напіцца”. Ну, калі напіцца, значыць, сустракаемся. Пачынаем з піва, працягваем гарэлкай, шліфуюем каньяком. Таму зразумела, што ранкам нас сустракае таварыш бадун. І сёння пілуюць не толькі Крывога: мая прыгажуня таксама не хухры-мухры — ведае, дзе ляжаць рыштункі для рамонту кватэры.

Ну вось, трохі паспакайнела ў змардаванай душы. Нібыта паклалі мяне ў ванну з півам. З нефільтраваным пшанічным півам. Пена вакол бурбуліцца. І так добра мне стала. Хоць бяры і прыкладай да цела, як губку да посуду.

нагадваў маленькую бестурботную лічынку мухі (у першай каробцы шуршаў сіні матыль, у другой — шкрэбся чорны жук, у трэцяй — гуў залаты чмель, у чацвёртай — маўчала шкляное вока рыбіны).

0. Перад вачыма беглі радкі, кружлялі карагоды словаў. Галава чалавека ўзнагароджвала прастору сваёй прысутнасцю. Аблогі рыпелі, быццам хромавыя боты. Хацелася паразумення, але гэта было немагчыма. Цені перагукаліся, нібыта вартавыя сабакі. Дрэвы спружынамі трымалі неба, і ў гэтым было нешта ненатуральнае ды фантастычнае. Галава чалавека пасміхнулася.

Не більярдны шар. Нешта ад рыбалоўнай палонкі. Што-сьці прыдатнае для гульні ў рэгбі — можа, для гульні ў пінг-понг. Нешта ад фішкі ў казіно. Здаецца, ёсць расплаўлены воск. Знутры свеціцца, нібы ліхтар.

— Галава, а галава, чаго гэта ты так блішчыш?

— Гэта ад таго, што я адпаліраваная. Я люблю більярд.

— Галава, а галава, чаму ў цябе такія вялікія і вострыя зубы?

— А гэта ад таго, што я люблю катлеткі і марынаваных чыжыкаў ды пыжыкаў.

— Галава, а галава, чаму ў цябе такія вялікія вушы?

— А гэта, каб цябе чуць.

— Галава, а галава, нешта мне падаецца, што твае вочы моцна гараць...

— Дык так яно і ёсць. З'еш чырвонага перцу, часныку і цыбулі — тут не толькі вочы, тут і пупок будзе святлафорам.

Птушка вылецела з клеткі, і ейныя крылы выраслі. Па левым крыле птушкі ехаў самазвал, у якім сядзеў чырвоны барон. У барона былі залатыя зубы, і ён увесь час усміхаўся ды спяваў песеньку: “Вочкі закрывай, баю-бай!” Побач з баронам уладкаваўся камандзір першага пяхотнага палка Сямён Сямёныч Варэннікаў. На лбе ў яго гарэла зорка, а на пагонах свяціліся маленькія кароны. Сямён Сямёныч муркатаў, нібыта кот, і час ад часу выцягваў з грудзей жалезны крыж. Крыж таксама нешта муркатаў і дыміўся, быццам распараны пасля лазні. У машыне гучала ціхая музыка, штосьці з Шапэна.

На правым крыле пяцёра мужыкоў сядзелі каля вогнішча і варылі ў катле нешта смачнае. Гэтае “нешта смачнае” высоўвала з вады зубатую галаву і ўвесь час паўтарала: “Гары, гары ясна, каб не згасла”. Зрэдчас з рота зубатай пачварыны выцягвалася рука з чырвонай бутэлькай. Яна налівала мужыкам у бляшаныя кубкі нейкага чырвонага варыва. Мужыкі цокалі, кракталі і выпівалі.

Птушка ляцела на захад — яна была супрацьдзерным шчытом.

1. У гэтым горадзе не было праблемаў з мастацтвам, з літаратурай, з кулінарыяй, з фармакалогіяй, з паліталогіяй, з юрыспрудэнцыяй. Хіба толькі з культурай праблемы былі. Не было тут і шматлікіх галерэяў, хаця мастацкіх майстэрняў — процьма. Не было і прыватных кнігарняў. Хаця хлушу, былі, але на мегаполіс толькі дзве прыватныя кнігарні. Быў гэта горад са шматлікімі заводамі, прэзідэнцкімі і тэніснымі палацамі. Сярод іх вылучаўся цуд з цудаў — бібліятэка, падобная да футбольнага мяча. Відаць, тут выявілася перадусім любоў чыноўнікаў да спорту.

Бібліятэка нарэшце пакацілася. Вайскоўцы радасна закрычалі “Ура!!!” Хаця гэты крык хутчэй нагадваў “Рубон!!!” Бібліятэка кацілася па праспекце Незалежнасці і захрасла ў раёне плошчы Перамогі, бо натыкнулася на вялізную стэлу. Гэта быў прыгожы гук “хрась”! З байніц бібліятэкі павыляталі галубы. Яны падалі на асфальт і ператвараліся ў пінгвінаў. З пад’езда бліжэйшага дома выйшаў чалавек у скураным плашчы і скураных ботах. Ён сказаў адно слова: “Мышаня”. Пінгвіны, як па камандзе, пашыхтаваліся ў калону, якая формай нагадвала мышаня, і рушылі ў бок Свіслачы.

— Галава, а галава, скажы, навошта мне ўсё гэта ведаць? Я не збіраюся ў турыстычнае турнэ. Мне гэты горад да дупы. Можа, ты памылілася, апавядаючы ўсё гэта мне?

— Можа, і памылілася. Але ж трэба аб нечым гаварыць. Бо мае мазгі ўжо засыхаць сталі. Не лішне іх трошкі размачыць культурнымі думкамі. Гэтак сухары макаюць у малако і ядуць. Смаката.

“Бам!” — раптам абвалілася заводская вежа, за ёй — наступная, а потым труба. І вось ужо ўвесь горад, які калісьці быў у шыпах, грымеў і абвальваўся. Знік знакаміты вожык. Вуліцы засталіся аголенымі і безабароннымі. Нібыта нованароджанае дзіця. Я паглядзеў на горад, і мне зрабілася сумна — зніклі любімыя заводскія і вадапомпавыя вежы. Будыніны заводаў разваліліся разам з трубамі. Бам! І горад згубіў сваю ўсмешку. Зубы пачарнелі і згнілі. Дым, які выдыхалі трубы, знік. Перада мной была карціна хаосу. “Дарагія мае трубы, любімыя мае гарадскія цыгары...” — прашаптаў я. І было ад усеагульнага грукату рэха! Нейкае гулкае, ненатуральнае.

2. Рыгор Каваль — чалавек, які ў зорную ноч, а магчыма і ў беспрасветнай начной цемрачы, зразумеў, што хоча адкрыць у цэнтры горада новую кнігарню. Можа, нават і не зусім кнігарню. А нешта трошкі ад галерэі, трошкі ад кнігарні — карацей, каб гэта была культурніцкая пляцоўка. Своеасаблівая плюшка, пасыпаная цукрам, якая плавае ў каньяку. Хацелася Рыгору, каб сюды запаўзалі не проста выпівохі, а інтэлектуальныя прапойцы. Калі ў адным закутку рыгнуў, дык у другім рэхам адгукнецца паэтычнае слова.

На ўзгорку стаяла чорная кузня — там барадаты дзядзька з барвовым тварам біў па кавадле вялікім сталёвым молатам. З-пад яго выляталі іскры, нібы пісталетныя кулі. Калі дзядзька рабіў перапынак, да яго падыходзіў гном у барвовым каптуры і працягваў далонь. Мужык адрываў руку ў гнома і кідаў на кавадла. Рука скварчэла

і плавiлася. У гнома, як у яшчаркі хвост, зноўку адрас-тала рука. Гном набiраў у рот нешта з кубка, закiдваў га-лаву, булькаў, паласкаў рот і выплёўваў на новую руку — тая выгiналася, нiбыта змяя перад скокам.

Так выплаўляліся кнiгi.

— Зразумеў? — запыталася галава. — Рыгнуў — і адразу ў Рыгора ператварыўся. Гы-гы. Так у жыццi заўсёды. І толькi так.

— Ты нейкая занудная галава. Можа, даць табе па ма-каўцы вяслom? Глядзiш і капiтан атрымаецца.

— Капiтан атрымаецца на сто адсоткаў — не сумня-вайся, — адгукнулася галава. — А вось што ты будзеш рабiць? Паглядзi на сябе — да каго ты стаў падобны? Нейкi дыназаўр у чырвоных шараварах. Нос таксама чырвоны і наздрысты. Вочы запаленыя. Падбароддзе ў сiвiзне. Што тут казаць. Бракуе табе капiтанскай годнасцi.

— Гэта яшчэ чаму? Хто ведае, як мусiць выглядаць капiтан?

— Ён мусiць выглядаць гераiчна! — заявіла галава і паказала мне язык.

Гучыць гiмн. Выносяць сцяг! Бi, барабан. Бi! Рукi дры-жаць ад напругi, але трымаюць бясконцы пiянер-скi салют. Барабанны дробат. Сонца грымiць разам з барабанам. І перагукаецца блiсамi. Пiянерскiя галь-штукi хвалююцца разам са сцягам. Гэтыя ўспамiны выплываюць з дзiяцiнства папяровымi караблiкамi. Падае заслona.

3. Што з сябе ўяўляе Рыгор Каваль? Калі ўзяць карову і адпілаваць ёй рогі, калі абкруціць ейную галаву ма-чалкамі, а на нос замест званочка пачапіць чорныя ра-гавыя акуллары... калі на шыю павесіць барвовы галь-штук — ну нешта атрымаецца падобнае. Мы яшчэ на ўласныя вочы пабачым Рыгора Кавалю. У мінулым ён працаваў электрыкам, але аднойчы (хоць відавочцы да-водзяць, што такіх выпадкаў было як мінімум многа) яго ледзь не забіла токам. Пасля таго здарэння Рыгор зразумеў, што абцужкі, дрот, ізаляцыйная стужка, лям-пачкі, драбіны — гэта не ягоная забава. Паэтам ён ані-колі не быў, а вось паэзію любіў і таму вырашыў пайсці ў кнігагандлёвую сферу.

Карова рыкала, жабка крумкала, свіння рохкала, камар пішчаў, танк ракатаў, дрэвы гудзелі. Сонца кацілася. Электрык Каваль цягнуў дрот да вежы. Раптам дрот пера-тварыўся ва ўдава і пачаў душыць электрыка. Вочы Кавалю зачараванымі слівамі вылезлі са сваіх арбітаў і пыркнулі сокам. Раптам аднекуль з'явіўся Чарвяк Хітрун і пачаў скокі. Электрык, не доўга думаючы, рас-ціснуў яго — “пш-ш-ш”, але Чарвяк быў моцны, як цвік, і прапароў падэшву Кавалю: “Я-ха!” У гэты момант з ве-жы скокнула прынцэса. Калі прынцэса падала, ейныя залатыя валасы развяваліся і адтуль выскоквалі зор-кі. У рэшце рэшт электрык сцягнуў з шыі ўдава, зрабіў з яго аркан, раскруціў над галавой і злавіў прынцэсу. Тая з крыкам: “Хатха ёга!” — звалілася ў абдымкі Кавалю.

А Чарвяк вызваліўся з падэшвы і пайшоў на наступны дзень у школу. З таго часу электрык Рыгор Каваль выра-шыў пайсці ў кнігагандлёвую сферу.

— Зразумеў? У кнігагандлёвую сферу! Гэта табе не булкамi ды рагалікамi гандляваць — тут патрэбны талент! — сказала галава і заўсміхалася.

— Галава, а галава?

— Ну, чаго табе?

— Ці ёсць жыццё на Марсе?

— А хто ж яго ведае? Можа і ёсць.

— А Марс чырвоны?

— Чаму, можа і сіні — асабліва калі глядзець на яго праз сіняе шкло. Дакладна: Марс — сіні!

— А мне здавалася, што калі глядзець на чырвонае праз сіняе шкло ці зялёнае, дык будзе чорнае...

— Ну, у кожнага сваё шкло — можа, па новых тэхналогіях і з новымі нязвыклымi фільтрамі... будзе інакш?

— А хто табе гэты Рыгор Каваль? Навошта ты сочыш за ім?

— Пэўна, марсіянiн ён. Сам маракуй, такая, як у яго, знешнасць можа быць толькі марсіянскай.

калі па слупах поўзаюць рабочыя, у гэтым ёсць нешта прыгожае. Яны шахцёраў нагадваюць, але самi бліжэй да птушак. Рамантуюць там нешта пад самым небам, дрот цягнуць. Ізаляцыяй займаюцца. Заўсёды з цікаўнасцю ўглядаюся ў гэтыя антэны нашага жыцця. Вунь папоўз чарговы ў касцы з вялікім ліхтаром. Толькі каб слуп не зваліўся. Не, мусіць, не зваліцца. А той хто паўзе? Будзе ўсё добра. Вось зараз управіцца — і будзе светла ў нашым доме.

4. — Што на цябе паўплывала, Рыгор? Што здарылася з тваёй разумнай галавой? Няўжо гэтыя зморшчыны,

што спрэс парэзалі твой шырокі лоб, — гэта чарговае неспадзяванае спатканне з электрычнасцю? А можа, цябе зачэпіў бампер джыпа або якая раўнівая каханка добра прыклалася вострым абцасам? Нашто ты звязаўся з кнігарняй? Нашто сябе не пашкадаваў і кінуўся пад колы гэтай вар’яцкай машыны, імя якой не кнігарня, а... А-а-а?! — лямантавалі пытанні ў галаве Рыгора.

— Дык усё вельмі проста. Прачнуўся ўначы, сеў у таксоўку, выйшаў у лесе. Шпацыраваў у цемрачы сярод дрэваў, слухаў пугача і крыкі невядомых птушак. Потым на паляне назіраў за зоркамі, дзе замест поўні прымроілася шылда з надпісам: “Кнігарня Марс”. І тады мяне нібыта токам працяла: я мушу стаць уладальнікам кнігарні!

Дрэвы выталуплівалі залацістыя вочы і размахвалі серабрыстымі капелюшамі. Пугач пашчоўкаў дзюбай і прамовіў: “Першы палёт на Марс — зялёныя чалавечкі — пошук вады — і першы марсіянскі пацалунак”. Раптам з дупла вызірнуў нехта смарагдавы ды склізкі, нібыта балотная ціна. Гэты Нехта быў мясцовым сантэхнікам, ён выпрастаў плаўнікі, пазяхнуў і прыняўся штосьці нашэптаць. Гэты Нехта, аказваецца, яшчэ быў і паэтам. У дупле хавалася друкарка “Рамонак”, і калі сантэхнік шаптаў, яна выцягвала свой хабаток, услухоўвалася і ціха друкавала. А дрэвы мармыталі разам з сантэхнікам: “Як надакучыла гэтая адзінота. Як мы стаміліся”.

— Клініка, — сказала галава.

— Ну дык. Ад самага пачатку было зразумела.

— Я б яму рэкамендавала запісацца на сеанс ёгі — магчыма, неяк трошкі і адпусціла б.

— Сумняюся, бо выпадак напраўду клінічны. Некаторыя ўяўляюць сябе гітлерамі і сталінымі, а гэты, бацьш, захацеў быць дырэктарам кнігарні. Дурань.

— У кожным выпадку кепска скончыць.

— У горы палезе.

Паэтычныя шпацыры вельмі карысныя для страўніка! Таму хутка скідваем хатнія тэпці і піжаму! Апранаем спартовы гарнітур! Нацягваем кеды! І наперад! Не балбатаць! Вобразы любяць цішыню! Сонца на даляглядзе ўжо чакае! Яшчэ трохі — і мы наловім цэлы тузін тлустых вершаў!

машына і кенгуру рассякаюць паветра разам і не збочваюць анікуды. Неба — сінімі палосамі. Ты мне паверыў? Я сам сабе не веру, але бягу, як той кенгуру. У маіх кішэнях — кенгураты і кураняты. Яны пішчаць, муркаюць і крумкаюць. Я сам ужо зусім гулі-гулі. Але скокі мае вялікія і неверагодныя. Ногі мае — моцныя, а рукі цягнуцца да неба. Уявіце кручкападобныя рудыя пальцы. І вось ужо мае рукі чапляюць на сонца сіні кепур. Паветра аплятае мяне аксамітнай махрой. Я — задыхаюся. Я — адплёўваюся. Я ледзь не валюся на асфальт. Я блытаюся ў паветры, нібы ў прасціне, але скачу! Скачу! Можа, я — саранча?!!

5. Адыходзім ад тэмы. Шпацыр па горадзе: нешта ёсць нязвычайнае ў вечаровых ліхтарах. Яны нагадваюць... Ды ні халеры яны не нагадваюць. Ідзеш і думаеш: што яны нагадваюць? Баян — бліскучы, з кнопкамі.

Гэта ж шыза. І голас з цемры: “Дай грошай!” Вось тут ужо не да баянаў. Альбо хуткія ногі, альбо моцныя кулакі. Можа, гэтыя, зашмальцаваныя ў вершах, ліхтары нагадваюць кулакі?

у вас, натуральна, паўстала ўжо шмат пытанняў. Што за галава? І хто з ёй размаўляе? Я не ведаю. Гэта падобна да гатавання шашлыку — толькі ў маім выпадку я выступаю ў ролі парсючка, якога збіраюцца засмажыць. Мы сядзім за круглым сталом, нас ужо некалькі чалавек. І ўсе мы маўчым ды з трывогай пазіраем адно на аднаго.

6. Не — аднойчы я зразумеў. Трэба ўсё кідаць і ўцякаць. Інакш не ўратуюся. Бегчы! Бегчы! Гэтыя Кавалі ды Крывыя давядуць мяне да цугундара. Піраміды былі не толькі ў галаве — яны былі і фінансавыя і маглі абрынуцца ды пахаваць мяне пад сабой у кожны момант.

Я падышоў да лядоўні. Прыклаў да яе вуха. Там нешта шоргалася, нібыта ў ракавіне. Свісцеў вецер і плёскаліся марскія хвалі. Я расхінуў лядоўню — і... Адзінокая бутэлька піва, побач засохлы сырок, які нагадаў здохлае мышаня. Звычайная справа, калі жонка ў камандзіроўцы, а з галавой у чалавека, далікатна кажучы, не ўсё ў ладах. У кватэры мора лавіць? Ну, хіба што ў ваннай. Але не выключана, што хутка і белых чалавечкаў спаткаю. Не выключана — не выключана. Ведаем мы такія выпадкі.

Лядоўня выцягнула свой доўгі барвовы язык і ўхапілася за прагнуў руку наведніка. Сырок плюнуў у твар нечым зялёным і ліпкім. Піва гідка захіхікала, скінула накрывку і пачало плёхацца, нібыта шампанскае. “А-а-а-а! — дзіка зароў наведнік. — Есці хачу!” Ад гэтага ляманту язык лядоўні ўчапіўся яшчэ мацней. На наведніка зверху падалі кропелькі сліны. І раптам: “На-а-а!” Прама ў твар яму заляпілі тортам!.. Адкуль? Як? Што гэта? Потым яго нешта засмактала, аблізала. Язык злізнуў з твару кавалкі крэму і выплюнуў наведніка прэч.

— Галава, а галава, скажы, ад чаго залежыць надвор’е?

— Ад людзей яно залежыць.

— Ты ўпэўненая? А мне здавалася інакш. Штодня чую па тэлевізары: “Гідраметцэнтр паведамляе”. І навіны надвор’я: дождж, вецер, паводка, тэмпература такая і г. д.

— Выкінь тэлевізар у вакно.

— Навошта?

— Надвор’е залежыць ад настрою. Сказала табе зранку жонка, якая ты свіння, дык і надвор’е ў цябе будзе свінячым. А сказала, які ты зайчык, і надвор’е будзе адпаведным — быццам халодны маркоўны сок пад сонцам.

* * *

чалавечкі чалавечкі адстуквалі абцасамі пахавальны марш Вецер пераменаў набіваў сваё пуза крышталёвымі палачкамі Імбрыкі свісталі не спыняючыся

Здавалася ад іх пранізлівых галасоў абваліцца сонца
Птушкі замёрлі і баяліся зварухнуцца А чалавечкі
чалавечкі білі па бетоне сваімі чорнымі хромавымі
ботамі І думалася што вакол перакуліўся свет І дума-
лася што настаў той час калі са сваіх хованак вызіра-
юць злыя пацукі

7. Зрэчас Рыгора апаноўвалі неверагодныя думкі. Ён думаў, што кнігі — гэта цагліны, з якіх будуюцца палацы для заможных людзей. Рыгор любіў чытаць п’яныя кнігі Чарльза Букоўскі, любіў і вершы Федэрыка Гарсія Лоркі. Таго, як кажуць у народзе, “каўбасіла не па-дзіцячаму”. Часам душа Рыгора была балалайкай, часам нагадвала Везувій з агнём і попелам. Можна сказаць, што Рыгор заставаўся электрыкам, толькі ягоная праца з электрычнасцю цяпер была іншай. Гэтая электрычнасць пырскала згусткамі літараў, выштурхоўвала магму словаў і радкоў. Аднак не будзем залішне рамантызаваць Рыгора — ён заставаўся выпівохам, аматарам бойкі і да таго ж быў не супраць ухапіць дзяўчыну за спадніцу. Здаралася, што Рыгор прачынаўся невядома дзе — на трамвайным або аўтобусным прыпынку. Ці на прыступках пад’езда. Было тае, было...

Кулак выплыў з трамвая нумар 5, гэта быў здаравенны і апухлы кулак, відавочна, у свой час яму пад скуру запампавалі вазелін. І цяпер гэты корх выглядаў фантастычна. Ён агледзеўся. Вакол было ціха, толькі нейкі чмыр сядзеў на прыпынку. Кулак адкашляўся і буркнуў:

“Дай запаліць”. Чалавек схмянуўся, спалохана заміргаў вачыма: “Не палю”.

Чалавек не мог зразумець, што гэта за хрэнь плавае тут і адкуль той голас. Перад яго вачыма намалявалася нейкая распухлая груша. У наступны момант яна абрынулася і моцна ўдарыла ў сківіцу.

Галава зарагатала:

— Я зараз заплачу! Трымайце мяне! Ну не магу. Смех дый і годзе!

— Столькі пафасу ў гэтай гісторыі, што стрымацца напраўду цяжка. Такое ўражанне, быццам наш герой — недасмажаны амлет.

— Гы-гы-гы.

— Галава?

— Слухаю.

— А як скончыць жыццё гэты Каваль?

— Кепска.

— А больш канкрэтна? Хацелася б у дэталях...

— Ага, бачыш, зацікавіўся. А казаў навошта, навошта? Натощта. Слухай далей.

* * *

у вашым страўніку дысбаланс Бутафорыя замяніла мяса Гэта трагічная гісторыя Бясконцыя трафарэты выпэцканыя крухмалам Сны перамяжоўваюцца аваяцыямі глядачоў Падаюць з неба пернікі Каханая ўключае грамафон І толькі ты сядзіш каля тэлевізара і трэскаеш сваімі перасмажанымі макаронінамі Мора і ром Параклад і адэкалон Змрочныя кадры эскадры

* * *

Калі п'янага Букоўскі ўпрыгожыць лістамі капусты — атрымаецца неблагі нацюрморт. Калі Рыгора трэснуць па галаве цаглінай, з ягонай галавой анічога кепскага не здарыцца — будзе добрая кладка. Нібыта цагліна да цагліны. Чырвонае да чырвонага. Я думаю пра адно. Навошта такія рыгоры нараджаюцца? Мабыць, дзеля таго, каб у грамадстве быў пэўны дысбаланс. Каб дабрыня не перамагала зло. Каб павучок з'еў мушку. Каб воўк праглынуў зайца. Каб альпініст зваліўся. Каб. Калі п'янага Букоўскі ўпрыгожыць куфлем пеннага...

8. — Чаму ж ты не пайшоў у камбайнёры, Рыгор? Ці ты баяўся трынаццаць разоў трапіць пад камбайн? Ну, гэта перабольшванне. Адзін, максімум два разы пераехала б — і ўсё. Падумай. Поле, сонца, саспелыя каласы пшаніцы. Любімая жанчына ў спёку прыносіць збан з малаком. Што ж цябе спыніла? Змена прафесіі электрыка на камбайнёра была б больш зразумелай. Паглядзі, асноўныя навіны краіны пачынаюцца пра людзей, чые рукі з мазалямі трымаюць стырно камбайна! Чырвоныя аграмадзіны прыгожа паўзуць і перапыняюць шлях вайсковым калонам. Хлебаробы — самыя заслужаныя людзі нашай краіны!

— Ды мяне неяк да кніжак заўсёды цягнула. Камбайн — гэта, вядома, крута. Але ж я марыў працаваць з кнігамі.

— Чаму ж ты ў міліцыянты не пайшоў? Бясплатная вопратка, рэгулярны заробак, магчыма, казённы транс-

парт. Уяві: на баку кабура з пісталетам, пагоны блішчаць, фуражка танчыць ад ветру. Лепшыя людзі краіны сёння ходзяць у пагонах! Лепшыя пісьменнікі ідуць служыць і потым рапартуюць аб сваіх дасягненнях. Ты б мог спалучаць службу і літаратуру. Даслужыўся б ужо да падпалкоўніка. Ты відавочна зрабіў не зусім правільны выбар. Ты не панюхаў пораху!

— Я марыў пра іншае. Хацелася нюхаць не канцылярыю, не порах... Хацелася забурыцца носам у паперу з мастацкім словам. Пах друкарскай фарбы варты ўвагі менавіта ў прыгожым слове філосафа і паэта... Пах, ай, гэты пах!.. Я сумняюся ў прыгожым слове патрульнага. Яно, верагодна, па-свойму прыгожае і важнае, але ж надта часам палохае.

— Можа, ты не патрыёт?

— Я? Я — дырэктар кнігарні.

Камбайн, як ні вымагаўся, не мог разагнацца — ён крактаў і вохкаў. Камбайнёр — мажны дзядзька — паліў цыгарку. Замест рук у камбайнёра былі два шчупальцы, імі ён лоўка трымаў стырно. З дынамікаў камбайна заліхвацкі гримела песня: “Напаі мяне бярозавым сокам”. Побач з камбайнёрам у кабіне сядзеў маленькі парсючок Жора, які толькі нядаўна навучыўся першаму слову: “Мама”. Слова “тата” для яго было пакуль незнаёмым. Затое ён дасканала ведаў арыфметыку — мог ружовым рыльцам тыцнуць у патрэбную лічбу. А яшчэ ў кабіне быў прусак Генюсь — ён нядаўна пафарбаваў свае крыльцы ў сіні колер і гэтым вельмі ганарыўся. Размаўляць ён таксама не ўмеў, але назаляў усім сваёй прысутнасцю.

Галава рагатала доўга. Я ўжо стаміўся чакаць, калі гэты рогат скончыцца. Галава пачырванела і нават пырскала слязьмі.

— Вой, не магу!!! Каваль — сапраўдны мазахіст! Дырэктар кнігарні! Будзе больш дакладна, калі казаць — дырэктар грамадскай прыбіральні!

— Ён жа не любіць камбайнёраў і міліцыянтаў...

— Ну, яму яшчэ гэта адгукнецца. Дарма ён так выкрыўся, вой, адгукнецца.

галава мячыкам качалася па падлозе. Хацелася добра ёй нападдаць, каб яна супакоілася. Я сябе стрымліваў і толькі сказаў: “Тссс, кабачок недаспелы!” Галава мяне не слухала і залівалася гучным “га-га” ды “гы-гы”! Вецер з вакна варушыў на галаве рудыя валасы. Здавалася, што вочы проста пырскаюць жоўцю ад напружанага рогату. Я не вытрымаў ды кінуў у галаву тапкам. І трапіў! Галава заціхла, толькі злосна на мяне пазірала і крывілася.

9. — Я думаю, трэба нарэшце разабрацца — што ты чакаеш ад кнігарні? Ты думаеш, што крама нагадвае дзяўчыну — капрызную і патрабавальную? Ты ж з ёй цацкаешся штодня і спадзяешся на ўзаемнасць? Ідыёт! Дзе ты бачыў у нашай краіне ўдзячныя адносіны паміж кнігарняй і ейным уладаром? Дзе, я цябе пытаюся? Гэта з разраду фантастыкі! Гэта фуфло! Гэта маразм у дзесяці пакунках!

РАПТАМ: Рыгор Каваль глядзеў на пракурора. Пракурорскі погляд наганяў на яго моцныя дрыжыкі. Ад пракурора сыходзілі нябачныя сігналы: “Я цябе, сцука, пасаджу!” Каваль маўчаў — ён не знаходзіў словаў. Яму было страшна. Словы пракурора нагадвалі атручаныя кулі — яны траплялі ў самую пячонку. Бо пячонка ўжо даўно неяк пастрэльвала і ныла. Было адчуванне, што ў венах бульбочка атрута. Здавалася, яшчэ крыху — і ён пабачыць сіваю бабулю з касой.

Так-так, вось яна і прыйшла... Сухая патрэсканая скура з язвамі і чарвякамі, сівыя рэдкія валасы, крывая бяззубая ўсмешка...

Пракурор сядзеў насупраць і свідраваў Рыгора цяжкім позіркам. Ягонныя вочы здаваліся пацучынымі, сівыя вусы варушыліся, як два вусені на рыбалоўным кручку. Пракурор размінаў тлустыя пальцы.

Рыгор закашляўся і выціснуў:

— Я тут спрабую варыянты, новыя тэхналогіі. Ствараю з кнігарні гібрыд — акрамя кніжак прапаноўваю амерыкана і капучына...

Пракурор зарагатаў:

— Ты — недабіты рамантык! Утопія! Як ты думаеш пагашаць арэнду і заробкі супрацоўнікам? Дзесяць кубкаў кавы на дзень — не смяшы мае тапкі! Прычым сем з іх для супрацоўнікаў — па сабекошце! Ты — банкрут, Рыгор! Банкрут! — Пракурор раптам стаў вялічыцца ў памерах і пры гэтым дзіка роў: “Банкрут!” Хутка ён стаў нагадваць вялізную надзьмутую ляльку. Пракурор навісаў над бедным Кавалём і зверху грымеў: “Банкрут!” Нечакана яго галава набыла абрысы драпежнай рыбіны, мерачыся заглянуць нашага дырэктара кнігарні! “Банкрут!!!”

Раптам сон скончыўся — дырэктар кнігарні прачнуўся ад таго, што па твары бег вялікі павук. “Дзякуй. Вялікі дзякуй”, — сказаў, ці, хутчэй, падумаў Рыгор. Яго ўсяго трэсла, і ён быў мокры ад халоднага поту.

— Што скажаш, галава?

— Я скажу, што сон у далонь! — і галава захіхікала.

— Гэта як?

— Мудак!

— Гэй, ты, ведай мяжу!

— Ды я не пра цябе, — асклабілася галава. — А пра нашага героя. Пра нашага цудоўнага і ўсемагутнага дырэктара — хі-хі, — ці ўжо зняволенага?

— Думаеш, так і будуць разгортвацца падзеі?

— А хто ж табе скажа без ста грамаў?!!

— Ды куды табе? У цябе ж пуза няма! А хош бутэльку пастаўлю.

— Я ця пастаўлю!!! Я ця пастаўлю! Так пастаўлю! — зараўла раззлаваная галава. — Інвалідам у мяне будзеш!

— Чыя б карова трындзела...

— Ры-ы-ы-ы-ы... — заклекатала галава.

— Маўчу, — пагадзіўся я.

Сон №2. Прымроілася, што выйшла кніга з трыма раманамі. Фаліант — вялікага фармату, на прыгожай шэрай паперы і са шматлікімі каляровымі ілюстрацыямі. Усе разглядаюць новае выданне і знаходзяцца пад добрым уражаннем ад паліграфіі. Раптам з кнігі выскаквае адзін вайсковец у форме напалеонаўскіх часоў, потым наступны, яшчэ, яшчэ... Яны сыплюцца нібыта гарох. Гэтыя вай-

скоўцы вырастаюць курдупелямі. Яны акружаюць прысутных і пачынаюць усіх расстрэльваць. Крык, гам, плач...

Сон №3. Я ў нейкім памяшканні бачу шчыт, ці, хутчэй, нейкую дошку з інфармацыяй “пра ўсё ў свеце”. Розныя выразкі з газет, неахайна прышпіленыя ці зусім ужо пашкамутаныя. Я выцягваю стос новых газет і пачынаю выразаць і прышпільваць кавалкі з артыкуламі на голкі, пруткі, пластылін. За гэтым заняткам мяне заспявае незнаёмец, які раптам паведамляе, што мне жадаюць прапанаваць працу. Я задаволены: “Значыць, ацанілі завіханні ля дошкі. Добрая падпрацоўка ў вольны час. Працы на палову гадзіны максімум”. Я пагаджаюся на сустрэчу з двума невядомымі. І што ў выніку? Разумею, што хочучь прапанаваць распаўсюджваць наркатыкі. Я ў жаху. Але вакол мяне чалавек дзесяць. Адзін, з альбомам, паказвае мне метады іх працы, другі — бачу — стаіць за спінай з бліскучай пілой. І калі я не пагаджуся на працу, відавочна, заб’юць. Я неяк дзіўным чынам прадзіраюся праз іх шыты і збягаю. Мяне пераследуюць. Адчуваю, што страшэнная развязка набліжаецца. Тады я выходжу на праезную частку дарогі і раскідваю рукі, спрабуючы спыніць аўто...

* * *

скаціўся ад (да) слова жывёліна
Зрэшты голас таксіста
казаў Мы — аднолькавыя
Не ад кавы — ад колькасці
Калоў арэхі Піў салёныя воды
Глытаў вецер як быццам
вятрак У казіно плафоны
разагравалі кроў Біў невядома
каго А каго? — мабыць ад слова
кагор Горад быў маімі гарамі
Праца падыхала Аднак яшчэ
дыхала чырвонымі пухірамі
Раскрадаў паветра свабоды

* * *

Галава пацерлася вушамі аб крэсла:

— Здаецца, палягчэла. Але плясні піўка.

— Ты ўпэўненая?

— Так. Горай ужо не будзе. — Галава ўздыхнула. —

Стамілася.

Я выцягнуў з лядоўні пляшку нефільтраванага “Францысканера”. Скінуў адкрывачкай накрыўку і паставіў піва каля галавы.

— Халоднае. Глядзі, якая запацелая бутэлька, — скажаў я і дадаў: — Так і просіцца.

Галава выцягнула вусны дудачкай, выталупіла вочы і ціхенька прысмакталася да рыльца. Было чуваць, як яна п’е. Нешта па гуку нагадвала сіфон.

— Бедная, — канстатаваў я. — Нацярпелася.

Галава дапіла піва. І раптам злосна сплюнула ды па ведаміла:

— Зараз я цябе біць буду. Нацярпелася.

10. Зноўку раптам:

“Банкрут, Рыгорка, танчы! Танчы!” — крычала бабуля. Бабуля надрывалася. Вены на ейнай шыі былі нейкія ўскудлачаныя і сінія. Не бабуля — інвалідны вазок, у які хацелася заскочыць. Нешта туды цягнула. А бабуля верашчала: “Танчы, Рыгорка! Танчы! Ты — булка нашай кнігагандлёвай сферы! Булка! Булка! Ты ўзбадзэрваеш сваёй дзейнасцю цэлую краіну! Краіна без такой булкі не зможа! Танчы! Ты натхняеш непаўналетніх да выбару паміж касяком і кнігай! Кнігу! Кнігу! Кнігу! Тоўстую, пераетуую, папяровую фраў! Танчы, Рыгорка! Танчы! Ты выпраменьваеш кулямётныя строфы —

ты ўжо не кнігагандляр! Ты амаль кулямётчык! Кнігі! Кнігі! Страляй! Страляй! Танчы, Рыгорка! Танчы! Та-та-та-та-та!!!”

Рыгорка танчыў. Прамяні сафітаў асвятлялі ягоны велізарны торс. Ён танчыў і трымаў кубак з віскі. Сёрбаў і танчыў. Напой працінаў да самых пазногцяў. Горла прадзірала. Торс падрыгваў і блішчэў потам у рытме музыкі... Рытмічная электронная музыка. Рыгор танчыў. І вось ён трымае ручны кулямёт і пачынае страляць. Усё аплывае чырвонымі фарбамі. Льецца ракой кроў... Танчы, Рыгорка.

Сон скончыўся нечакана... Рыгор ляжаў тварам у салаце аліўе... сціскаючы ў руках паўпустую пляшку гарэлкі, з якой цурболіў тоненькі струменьчык, што сцякаў па левай назе... Прачнуўся...

— Ніколі не любіла салату аліўе, — сказала галава.

— Ты можаш есці? — здзівіўся я.

— А ты як думаў? Не святым жа духам!

— Ну, няхай. Дык чаму ты не любіш аліўе?

— Глустая — зазвычай у ёй замнога маянэзу. Вось грэчаскую салату я люблю, — прызналася галава і заўсміхалася.

— Ну, мне ўвогуле больш падабаюцца катлеты!

— Твае катлеты часцей за ўсё з тузікаў вырабляюць!

— Пагавары ў мяне! — агрызнуўся я. — Сама будзеш Тузікам!

— Гаў! — злосна сказала галава, і я пачуў непрыемны рык.

(У сваім жыцці галава пакутвала даволі часта. Яна з болем згадвала, як яе трамбавалі ў бочцы разам з капустай, потым пасыпалі соллю, кменам і перцам. Перакладвалі лаўровым лістом. “За што? За што мне гэтакія пакуты?!!” — усклікала раз’юшаная галава. І не магла не зажурыцца, згадваючы іншыя, не менш сумныя моманты ў сваім няпростым жыцці. Адночы п’яныя маракі трымалі яе ўтрох за валасы і вушы і гвалтам залівалі ў рот моцнае піва. Так яны ўлілі каля шасці літраў і ўсё аніак не маглі зразумець, куды ж гэтае піва знікае? І як многа яшчэ можа ўлезці ў гэтую бясцелую галаву?)

11. Будынак кнігарні месціўся ў адным з памяшканняў ваеннага завода. Дарэчы, стратэгічнае прадпрыемства па вырабе зброі не знікла — адно скукожылася. Завод у свой час быў збудаваны з размахам — ягонныя карпусы нагадвалі вялікага мёртвага робата. Дык вось цяпер, ва ўмовах рынкавага сацыялізму, новая заводская дырэкцыя “галаву і ногі робата” прадала камерцыйным структурам, а само “безгаловае і абязножанае цела” пакінула. Будынкi завода сталі нагадваць мёртвыя запчасткі ад робата. Затое тут і дагэтуль велічна красаваўся помнік таварышу Сталіну. Кнігарня ўтульна ўладкавалася ў былыя заводскія сто пяцьдзясят метраў — насупраць помніка. Часам у Рыгора Каваля ўзнікала непераадольнае жаданне ўскочыць на каменнага Сталіна і ўзнагародзіць таго сяброўскім пацалункам малатка. А яшчэ — адкалоць ад галавы правадыра вусы, што нагадвалі памазкі для галення. Але Рыгор сябе стрымліваў і толькі сплёўваў. “Нічога — будуць знаходзіць кнігарню праз

гэтага каменнага балвана. Вельмі добры арыенцір. Постмадэрнісцкі ход, так бы мовіць”.

Сталін не хваляваўся — помнік жа быў каменным. Ён стаяў, як заўсёды, ганарліва распушыўшы свае магутныя вусы. Накропваў дождж. Сталін ужо даўно думаў пра пераезд — і нават намякаў пра гэта знаёмаму хобіту. Але той усё чамусьці ўпарціўся і адмаўляўся дапамагаць. Сталін адчуваў, што яму надакучыла. Яму страшэнна надакучыла. Таму вырашыў болей не чакаць. Да таго ж было 7 кастрычніка — Дзень сацыялістычнай рэвалюцыі. Сталін пагладзіў вусы і саскочыў з пастамента. Ногі трохі занямелі, але тае бяды. Ён не задумваючыся скіраваў у бок “Кнігарні Марс”. Каля дзвярэй пабачыў ейнага дырэктара Рыгора Каваля, які, здаецца, чакаў Сталіна і таму не быў здзіўлены, больш за тое — радасна запрасіў правадыра ў краму і прапанаваў выпіць за сустрэчу. Ад такой нахабнай прапановы вочы Сталіна ператварыліся ў вуглі, і ён, ані не думаючы, апусціў свой каменны кулак на галаву дырэктара кнігарні. Той ад нечаканасці вохнуў і паваліўся з праломленым чэрапам.

— А я за Сталіна ўдушыла б! — абурылася галава. — На святое замахнуўся!

— Ты што, усур’ёз? — здзівіўся я.

— Я што, хіба падобная да жартаўніка?

— Ну, ён жа столькіх людзей закатаваў...

— Пры Сталіне быў парадак! Ён перамог фашызм!

— Слухай, ты зубы мне не палашчы. Адзін тыран за-
глынуў другога. Калі б здарылася наадварот, невядома,
што б цяпер мы мелі. Можа, было б і лепей? Хто яго
ведае?!!

— Я за Сталіна і цябе задушу, — ашчэрылася галава. —
Вораг народа! Нацдэм недабіты! Бандэравец!

* * *

трамваі нагадвалі імклівых чарвякоў. Колы не грукалі —
яны спявалі, бо былі металёвымі барабанамі. Кандук-
тары былі суфлёрамі. Маленькая дзяўчынка прыціска-
лася носам да матавага шкла і старанна махала чыр-
воным сцяжком. Дзінькала рэха. Не шкадуючы ботаў,
па ходніках тупалі вайскоўцы. Камандзір махаў дыры-
жорскай палачкай. Мужчынскія галасы надрываліся
і заікаліся. Было какафанічна і нясцерпна салодка.

12. Рыгор Каваль стаяў каля баржы і размахваў якарам.
Ён хацеў закінуць яго вось туды — да дрэва. Там ён
мог зачапіцца за карані, што тырчэлі з зямлі. Рыгор ха-
цеў злавіць мясцовага капітана. Капітаны ж ловацца,
як мышаняты, на марскія біноклі, корцікі, компасы,
цыгары, ром і каляровыя запалкі. Ён думаў аб тым, што
яго можа выратаваць толькі капітан, бо ні партыйныя
сакратары, ні іншыя босы яму не дапамагалі, а толькі
перашкаджалі. Таму ён быў упэўнены ў правільнасці
рашэння.

— Вось тут я з ім цалкам згодная, — хітра сказала
галава і стала напяваць.

— З чаго гэта ты так раптам? — здзівіўся я. — І што ты спяваеш?

— Ды не раптам — я заўсёды пра гэта ведала. Проста не мела падстаў. “Капітан, капітан — усміхніся! Бо ўсмешка — гэта сцяг карабля!”

— Пра што ты ведала?

— Пра ўсё.

— Пра што пра ўсё?

— Пра тое, што капітаны — гэта людзі ад бога.

— Усе мы ад бога.

— Ну, не скажы. Капітаны — асаблівыя людзі.

— Магчыма. Але і астатнія асаблівыя — толькі пасвойму.

— Хопіць дурыць мне галаву, — раптам заявіла галава. — Я магу пакрыўдзіцца!

— Як скажаш, — сцішыўся я.

* * *

Кот заўсміхаўся і паказаў белыя роўныя зубы. Можа, гэта Чэшырскі Кот? Як быццам рэклама дантыстаў. Лізнуў ружовым язычком лапу. Пракашляўся і распачаў ці то песню, ці то паданне: “Гастрыт майго цеплахода-а-а-а. Фікусы на рука-а-а-ах. Укусы паўзуць, нібыта п’яўкі-і-і-і. Ты адкідваеш фортку галавы, і на паверхню выплывае вясёлы пупок! Ціхая бяздонная казка запаўняе пустэчу галавы-ы-ы-ы. Думкі-пупкі плятуць узоры-ы-ы-ы. І здаецца — вакол карагоды каўбасаў і сасісак! І здаецца, цеплаход амаль патануў! Гудок. Яшчэ. Потым. Свіст. Рык. Рып. Святло навальваецца-а-а-а!..”

13. На пяты дзень пасля адкрыцця кнігарні супрацоўнікі пачалі прыходзіць у сябе. Запой патрошку, нібы спрут, адпаўзаў прэч — ягонья шчупальцы адпускалі прагняы глоткі кніжнікаў. Перагару ў памяшканні паме-нела. Хаця бутэлек пакуль было шмат — самых розных колераў і памераў, — яны цудоўна аздаблялі памяшкан-не. Як быццам нейкая рэстарация, а не кнігарня. Рыгор Каваль узіраўся мутнымі вачыма ў паліцы з кнігамі:

— Нешта ў нас мала прыгодніцкай літаратуры. А вось паэзіі перабор — не думаю, што гэта самы хадавы тавар.

На словы Рыгора з кабінета высунуўся Капітоныч. Добрая душа. Круглы і няголены, з залысінамі, з поўс-цю на запясцях — ён выглядаў каларытна. Капітоныч сёння быў у барвовым спартовым гарнітуры — такім спосабам ён спрабаваў перапыніць запой. Капітонычу падавалася, што цяпер бутэлькі будуць самі адварочваць-ца ад яго і ванітаваць. Але вопратка ніяк не адштурхоў-вала чарговую порцыю віскі ад прагных і пухлых ручак Капітоныча, якія цягнуліся за гіпнатычнай шклянкай. Відавочна, што эксперымент правальваўся.

— Ёсць ідэя, — агучыў няроўным голасам Капіто-ныч. — Я чытаў, што дзесьці ў Нью-Джэрсі прыдумалі спосаб, як завабіць кліентаў да рэстаратыі.

Пасля такіх словаў Рыгор не ўстрымаўся і, натураль-на, падтрымаў Капітоныча — каўтнуў добрую порцыю віскі. Дзень распачынаўся. Рыгору нават падалося, што ў кнігарню зазірнула баваўнянае сонца.

— Так-так, але, Капітоныч, мы ж, па-першае, не рэ-старация, па-другое, не Нью-Джэрсі, а па-трэцяе, што за метад?

— Яны гэта абазвалі “Начнымі заплывамі”. У цэнтры рэстаратыі выстаўляўся даўгі стол метраў на дзесяць,

дзе выкладваліся розныя стравы. Гулец быў абавязаны цягам хвіліны з’есці з кожнай стравы не менш за лыжку і дасягнуць канца стала... Калі гулец не ўкладваўся ў тэрмін, ён аўтаматычна выбываў з гульні.

— І сэнс? — Рыгор, не разумеючы, развёў рукамі і заўважыў, як прыціхлі ўсе ягонья п’яныя калегі, якіх цяпер назбіралася, акрамя Рыгора і Капітоныча, пяць чалавек. Волма, Караліна, Дашуня, Машуня і Дробс. Усе ў зборы. Усе гатовыя да перамог. Што называецца — калектыў пры поўным парадзе. Праўда, троху пакамечаны калектыў, але ж гэта ад шчасця і віскі, якія суправаджалі стварэнне такой цудоўнай прасторы, як кнігарня.

— Удзел у гульні патрабаваў закладу ў сто амерыканскіх долараў, і той, хто выбываў, аўтаматычна пазбаўляўся яго. Затое той, хто праходзіў дыстанцыю, мог прэтэндаваць на адсотак ад грошай выбылых, але ж зразумела, што асноўным пераможцам заўсёды заставалася рэстарация.

Рыгор каўтнуў яшчэ віскі і заўважыў, што яго падтрымалі ўсе астатнія — відавочна, ідэя ўсім падабалася. Бо пасля адкрыцця, на якое прыйшла процьма народу, кліент ва ўстанове быў рэдкай птушкай.

— Што будзем выкладаць на стол? І колькі будзем браць у заклад грошай? І як з пункту гледжання заканадаўства? — Рыгор агледзеў прысутных: усе ўжо былі цёплымі і пачалі свяціцца. “Неяк вельмі сонечна стала ў нашай светлай кнігарні”, — падумаў Рыгор.

Тут на дапамогу Капітонычу прыйшла бухгалтарка Волма — буйнагабарытная і чарнявая дзяўчына:

— Паводле заканадаўства праблемаў не будзе — мы станем афармляць грошы як за прэзентацыю кнігі.

— А што са стравамі? Ці вытрымаем мы такія выдаткі ў наш складаны час? — дзеля перакананасці Рыгор каўтнуў яшчэ віскі. Добра, што Машуня не забывалася на свае абавязкі тамады і своєчасова напаўняла шклянкі.

Тут узяла слова Дашуня — цэнтравая гандлярка:

— Прапаноўваю, каб на першыя начныя заплывы ў кнігарні кожны прынёс нешта з хатніх страваў. Прыгатаванае дома смачнейшае за крамнае. Гэта, думаю, прыцягне ўвагу публікі. Давайце на першы раз браць з гульца адзін амерыканскі долар!

— Ого! — ікнуў Капітоныч. — Ажно цэлы долар — гэта ж бутэлька чарнілаў. Давайце мо рублямі. Бо валюту нельга браць.

У выніку вырашылі браць за ўдзел доларамі, бо надзейная, цвёрдая валюта.

— А чаму іх абазвалі начнымі заплывамі? — запытаўся Каваль у Капітоныча.

— Мерапрыемствы пачыналіся пасля дзесяці гадзін вечара.

Супрацоўнікі кнігарні былі звычайнымі зомбі, бо яны начыталіся рознай лухты кшталту “зомбі-хорар”. Таму Волма прыкруціла да цела левую барвовую руку, якая ўвесь час адвальвалася, і падышла да дырэктара Рыгора Каваля. З першага погляду было зразумелым, што латаць ягоную галаву давядзецца доўга. Мазгі троху расплюхаліся, і давялося іх збіраць рыдлёўкай. Затое вочы засталіся амаль цэлымі, калі не лічыць, што правае вока зрабілася цяпер зусім белым. Праўда, у гэтым быў нават своеасаблівы шарм. Волма паправіла свае

рэдкаія валасы і ўзялася за працу. Праз нейкі час дырэктар выглядаў як новенькі і радасна ўсміхаўся шчарбатым ротам.

— Я ў дзяцінстве марыла стаць аквалангістам, — раптам заявіла галава і прыцмокнула. — Глядзец на падводны свет — адно задавальненне. Столькі ўсяго вакол. Дэльфіны, кіты, медузы, усялякія рыбіны... Колькі ўсяго таёмнага і неспазнанага.

— Ага, — пацвердзіў я, — акулы, падводныя лодкі, міны — рамантыка.

пераходны посткрызісны перыяд вызначаецца агульнай млявасцю і памкненнем асобных грамадзянаў да п'янства. Што гэта? Крыніца натхнення? Ці крыніца самазнішчэння? Безумоўна, гэта крыніца. Добра, калі побач з крыніцай ёсць кубак і можна хлябтаць не з далоняў. У кожным разе мы назіраем вельмі нязвыклія з'явы ў нашым грамадстве! Складаныя, часам небяспечныя, я б сказаў, з'явы... Вып'ем!

14. Калі пачынаецца кніга, паўстае момант для вярэдлівых роздумаў. Ці ўсё правільна ты зрабіў? Ці было тое піва патрэбным, ці, магчыма, тая з'едзеная галёнка апынулася залішняй? А той магічны ход насамрэч быў канцэптуальнай памылкай і рухацца варта было, аказваецца, у іншых кірунках? Гэтыя ды іншыя пытанні пачынаюць моцна турбаваць менавіта тады, калі ты перачытваеш змест.

* * *

Тлустая бародаўка пераўтварылася ў гладыёлус. З кветкі выпаўзла белая муха і пасунулася ў бок трохлітровага слоіка з медам. Слоік абурыўся: “Фіг з макал!” Муха атрымала добрага фофана. Калі яна ляцела, дык выпадкова закрунула лямпачку, і тая імгненна згасла. З лямпачкі вылез белы чалавечак і сказаў: “Распачынаем!”

15. — ты будзеш піць?

— кідаю. Колькі можна? Буду цяпер не піць, а кідаць кожны аўторак.

— дык гэта ж піць кожны тыдзень.

— не, гэта менавіта булькаць, а не піць. Калі я кідаю, я не магу атрымоўваць кайф ад злоўжывання алкаголю — магу толькі булькаць.

— можа, давай разам булькаць?

— разам яно, вядома, цікавей. Чым будзем булькаць?

— прапаноўваю трускалкавым сіропам!

— гэта несур’ёзна. Гэта ж атрымаецца трускалкавы безалкагольны запой.

— ты і ўчора казаў, што пачнеш новае жыццё, — і што ў выніку? Дакументы губляеш. Грошы раздаеш жабракам. Кнігі не прадаеш. Ператвараешся ў бурбалку для...

— для чаго? Ты кажы, кажы... Давай, скончы думку. Бурбалку для? Ч-а-г-о? Для балота? Для лайна?..

— у кожным выпадку гэта нічога не зменіць. Ты зноўку паабяцаеш і пачнеш булькаць.

— я, магчыма, пачну не толькі булькаць — я распачну начныя заплывы ў гарадской рэчцы. Можа, я там якога начнога шчупака злаўлю і ён падзеліцца са мной досведам булькання?

НА ДАЛЯГЛЯДЗЕ З'ЯВІЛІСЯ НАЧНЫЯ ЗАПЛЫВЫ

— Ах, мары-мары пра начныя заплывы, — працягнула галава. — Я б штодня займалася такой пачэснай справай.

— А салёнай вады не нахлябаешся? Кожны дзень — сап'ешся. Рызыкаўная справа. А грошы ты ўвогуле збіраешся зарабляць ці, думаеш, табе будуць плаціць за відовішча? Маўляў, глядзіце, як плыве ў начной цішы рудавалосая прыгажуня. Як яна махае сваімі вушамі, як падграбае вуснамі, а нос — быццам кіль. Трындзец.

— Ну, наконт нахлябацца салёнай вады — можна і ў прэснай плаваць. Я магла б быць свайго кшталту цыркавой галавой. Усялякім жа вырадкам і курдупелям плацяць грошы. Чым я горшая за астатніх?

16. Я ўсё разумею, толькі адкуль у Рыгора Каваля грошы на праект? Адкуль у гэтага недаробленага электрыка ўзяліся сродкі на такую пачэсную справу? Ён што, дом пенсіянераў абрабаваў? Ці ўзламаў банкаўскае сховішча? Я ўжо маўчу пра адпаведныя веды для таго, каб займацца кнігагандлёвай дзейнасцю, ды бог з ім — паверым, што Каваль своеасаблівы вундэркінд. Чалавек, узрошчаны на бульбе, можа стварыць і не тое. Мы дакладна не ведаем, адкуль у Рыгора грошы, гэта цьмяная гісторыя: паводле адной з версій, грошы ён пазычыў, паводле другой — атрымаў у спадчыну, паводле трэцяй — яму іх перадалі іншапланетнікі. Гісторыя замоўчвае гэтыя факты. А нам застаецца толькі здагадацца.

Мы адкапалі трохлітровы слоік з залатымі манетамі, аднак падзяліць іх не змаглі. Серафім зрабіўся ваўком, ягоная поўсць дасягала самай зямлі. Апанас пераўтварыўся ў зайца, і ягоныя іклы нам чамусьці вельмі не падабаліся. Што тычыцца мяне, дык я стукнуў чорным капітом, махнуў рагатай галавой, пляснуў хвостом па слоіку з манетамі — і бывай! Увесь свет наперадзе! А лётаць сярод аблокаў не гэтак і кепска! І вочы мае цяпер азораныя і залацістыя!

— Грошы-грошы, — сказала галава. — Нешта ўсе на іх звар’яцелі. Не ў гэтым жа сэнс жыцця.

— А ў чым сэнс жыцця? — запытаўся я. — І дзе яго шукаць?

— На дне бочкі, — галава зарагатала. — Ты — найўны, чалавек колькі жыве — столькі шукае гэты д’ябальскі сэнс!

— Д’ябальскі? — перапытаў я.

— Я ж фігуральна, — удакладніла галава.

— І ўсё ж — я анічога не зразумеў. Ты выступаеш супраць грошай?

— Не, я выступаю супраць культуры грошай! — закрычала галава. — Ты — нейкі ідыёт!

— Паглядзі на сябе — бочка віславухая!

У гэты момант “3-3-3-3-3” — тлустая бранзаваная муха села на амерыканскі долар. Мне падалося, што зялёная паперка незадаволена выгнулася. Муха марудна поўзала ў цэнтры піраміды. Я нават пачуў характэрны хрумст, нібыта піраміда бурыцца. Выснова была

адна: піраміды будуюцца з грошай. Асабліва фінансавыя. Гледзячы на м-м-муху, я чамусьці згадаў “МММ”. Чаго толькі не прыдумуюць людзі!

17. Размова адной пашараванай кнігі з другой пашараванай кнігай

Сіняя зацёртая кніга пагардліва перагарнула некалькі сваіх старонак і шоргнула вокладкай:

— Ты думаеш, што калі ты зацёртая і чырвоная — ты самая галоўная на гэтым свеце?

Чырвоная кніга ганарліва выгнулася, і нават падалося, што зазвінелі пабляклыя срэбраныя літары:

— Я вось з’явілася зусім нядаўна, але ўжо запатрабаваная. Мой чытач падобны да кенгуру — мусіць скакаць разам са мной праз акопы. Я не шкадую свайго чытача, я не даю яму часу на роздумы; у мяне без спыну курадыміць чалавечае мяса. Я шкамутаю чытача кулямётнымі трасамі і мінамётным агнём, раз-пораз усчыняю ракетны абстрэл ягоных мазгоў, тручу хімічнай зброяй. Мне падабаецца спустошаны і закатаваны чытач. Я прадвеснік ягоных брудных сноў, дзе няма чысціні і спакою! А што ты? У цябе ж на вокладцы напісана: “марскі раман”. Што ты можаш даць, акрамя мокрага і сырога?

— Я? Я — палёт! Я даю надзею! Я перакідваю караблі, нібы дзіцячыя цацкі. Мой чытач — гэта вечны капітан! Ён адкрывае новыя землі і стварае гавані, ён выратаўвае слабых! У яго няма спустошанасці і закатаванасці — ён верыць, што дабро пераможа зло!

— Я, у адрозненне ад цябе, дарагуша, не патыхаю брудам і мачой, я раздаю пахі дарагой парфумы. Трэба адрозніваць быдла ад арыстакратыі.

— Пахі дарагой парфумы ў акопах? Ты што, здурнела?
Гэтую размову падслухаў маленькі томік паэзіі. Ён ціха і жаласна ўздыхнуў, гледзячы на дырэктара кнігарні, што ляжаў п'яны ў цэнтры залы і пахропваў.

Я азірнуўся, побач стаяў малінавы гном. На каптуры звачак, ногі — у кедах. Між іншым, у ружовых. “Хто ты?” — наіўна запытаўся я. Гном нядобра ўсміхнуўся, і бачу: каптур камячыцца, вопратка распаўзаецца, кеды пэнкаюць — пачаў расці. І вось ужо нейкая аднавокая пачварына пазірае на мяне. Быццам у кінатэатры на фільме жахаў. Я на ўсялякі выпадак перажагнаў невядомага мне драпежніка — толькі ніякага эфекту. Не вяртаецца гном. Раптам пачварына кажа чалавечым голасам: “Ну што, страшна?” Я адказваю: “Вельмі страшна”. А яна мне: “Тады танчы, пакуль хопіць моцы, мо і не з’ем”. Пачынаю танчыць. Танчу гадзіну, дзве. Гляджу: нешта змяняецца. Вакол краявіды новыя, ды і пачварына зрабілася празрыстай. Як скончыў танчыць, апынуўся... у кнігарні.

— О-о-о, майн гот! — рагатнула галава. — Я зараз заплачу. Колькі сопляў. Проста немагчыма. І скуль толькі бяруцца такія склізкія псеўдарамантычныя паказкі? Дык гэта ж аслупянець можна, калі паслухаеш. Яшчэ Рыгора Каваля прыплялі. Не далі яму паспаць дома. Цяпер храпіць невядома дзе!

— Ну чаму ж — вядома, — запырэчыў я. — У кнігарні.

— Нейкі ён бамжаваты стаў — я ўжо і не ведаю, як будзе жыць далей. Незразумелыя прэзентацыі кнігарняў, начныя заплывы і да таго падобнае. Співаецца чалавек.

— Дык ты мне сама пра яго і распавядала, — здзівіўся я.

— Ну, распавядала, — уздыхнула галава. — Я ж казалі, што ён кепска скончыць.

— Ну так — усё ідзе да таго.

18. Рыгор прачынаецца і думае: “Я хоць сам і раздзяўбай, але ж не цярплю свінячых адносінаў да працы з боку супрацоўнікаў. Тое, што дазваляецца кіраўніку, не мусіць быць прывілеяй падначаленых. Камусьці ж трэба працаваць. Таму бывае, што я хачу прыдушыць Капітоныча. Часам я звярэю, калі Капітоныча няма на працы, і добра, як на мае вышукі ён яшчэ можа нешта ў адказ рохкнуць. Ні гудкоў паравоза, ні гудкоў парахода, ні гудкоў тэлефона. Дзяцел не дзяўбе. Трамвай не скрыгоча. Сонца не свеціць. Вецер не дзьме. Цені не шэпчуць”. З гэтымі думкамі Рыгор выцягвае з альбома фотаздымак Капітоныча. На прэзентацыі кнігарні яны шмат фатаграфаваліся. Кожны супрацоўнік лічыў за гонар апынуцца пад шыльдай і пакінуць свой фотаадбітак для нашчадкаў. Рыгор прышпільвае фота з Капітонычам да сцяны і выцягвае вялікі кухонны нож: “Рохкай, Капітоныч, рохкай, свалата! Хутка мы цябе засмажым — парсюк ты гэтка!” Рыгор кідае нож у фотаздымак. Бах! Рох-рох! Ага! Бах! Рох-рох!

Насамрэч Капітоныч не рохкае і не смажыцца — няма паху. Толькі летні вецер б’ецца ў шыбы кнігарні і голас бухгалтаркі недзе здалёк кліча Рыгора з астралу: “Рыгор Вельветавіч, тут да вас з падатковай — хочучь пагутарыць”.

У кнігарні завялася маленькая свінка. Мы не ведалі, што рабіць. Свінка хавалася за шафамі. Была версія,

што гэты маленькі ружовы свін накапаў там норак. Нашыя шафы час ад часу падазрона кракталі і рохкалі. Мы празвалі свінку Партызанкай. Бо як такое магчыма, каб у кнігарні патаемна жыла свінка?! Яна нам не шкодзіла. Бо грызла адно малацікавыя і няздарныя кнігі. А вось што да вадкасці... Тут было значна горш. Гэты сабака, прабачце, свінка скрадала нашае піва і гарэлку. Мы ўжо цверазець пачалі. Пасткі і атруту Партызанка абмінала лёгка. Толькі аднойчы яна неабачліва выскачыла на вуліцу, і тады мы, радасныя, зачынілі дзверы на ключ. Аднак праз два дні Партызанка (можна сказаць — з боем) прарвалася ў кнігарню. Ускочыла разам з выпадковым пакупніком. Паводле адной з версій, гэтую свінку прынёс Капітоныч.

— Галава, — я радасна пацёр рукі. — Здаецца, нешта цікавае пачынаецца!

— Я б сказала — працягваецца. Усё ідзе да лагічнага завяршэння, — зрабіла выснову галава.

— А што думаеш пра Капітоныча? — запытаўся я.

— А сам што думаеш? — весела перапытала галава.

— Ну, такі мілы супрацоўнік, п'е разам з дырэктарам, ідэальны варыянт, таму не ведаю, чым ён не задаволены.

— Мілы, кажаш? — галава падазрона захіхікала.

— Так. Ну, не працуе — што з яго возьмеш? Бярэ прыклад з дырэктара. Сам хоча бухаць, а мілых людзей прымушае гарбаціцца на яго. Не, гэта не выйсце. Працаваць дык працаваць разам.

— Ну, чакай-чакай, — падазрона сказала галава.

19. НАЧНЫЯ ЗАПЛЫВЫ.

Мінула яшчэ дзён дзесяць. І ўсё, нарэшце, было падрыхтаванае для Начных заплываў. У кнігарні сабралася чалавек дваццаць пяць. Тут былі як вядомыя мажныя літаратары, гэтак і пачаткоўцы, якія яшчэ не ад’еліся ў жыцці і таму выглядалі вечна галоднымі. У цэнтры перад сталом стаялі ў гарнітурах (усё ж такі свята) Рыгор Каваль і Капітоныч. Рыгор Каваль нагадваў асятра. Гэтае падабенства было звязанае не столькі з дзіўным рабрыстым гарнітурам, колькі з ягоным носам, які быў сёння неяк нязвыкла выцягнуты і падаваўся нават заостраным. Капітоныч, наадварот, у адрозненне ад свайго дырэктара, выглядаў сапраўдным паядальнікам рыбы, гэткам бурым мядзведзем. Было бачна, што ён настроены рашуча і мае намер узяць самы актыўны ўдзел у спаборніцтвах. Усе трохі нервалаліся і насцярожана пазіралі на стравы. Стол выглядаў шыкоўна!.. Праўда, даўжыні троху не хапіла — да дзесяці метраў ён відавочна не дацягваў, але метраў пяць былі нашыткаваныя!.. Шчыльна стаялі талеркі з самымі рознымі прысмакамі. Недзе з салаты вытыркаліся вяселья моркаўкі і сумныя агуркі. У цэнтры стала, як гара, узвышалася запечаная качка. Яе скура адлівала спакуслівай скарынкай. Здаецца, зубы сабраных ужо хрумсцелі гэтай вабнотай. Далей паказвала пашчу крывая, як шабля, рыбіна. З ускрайку падміргваў хударлявы парсучок. (І гэты парсучок некага падазрона нагадваў.) Нарэзка, ікра кабачковая, як кажучь, “заморская”. Карацей, стол выглядаў паважна і размаіта. Натуральна, было шмат розных бутэлек: ад налівак вішнёвых, парэчковых, кменавых да звычайнай хлебнай самагонкі. І тут супрацоўнікі “Кнігарні Марс” былі на вышыні.

Волма і Караліна пачалі збіраць грошы. Ніхто не ўпарціўся — усе здавалі, бо спаборніцтва выглядала вельмі

спакуліва і перспектыўна; ясная рэч, кожны хацеў адным з першых распачаць эстафету, каб прайсціся па меню, пакуль яно яшчэ цнатлівае.

Рыгор Каваль паглядзеў з сумам на кніжныя паліцы — да кніжак аніхто не дакранаўся. Усім было пофіг! Літаратура кацілася ў тартарары. Рабінзоны Крузы і Клеапатры, усе Томы Соеры і Сечкі, усе Праклёны і Цвікі — на ўсё гэта ніхто не звяртаў увагі. Відавочна наведнікаў цікавілі толькі парсючкі ды катлеткі. “Ы-ы-ы, — шчабеча кабета ў ільняной сукенцы ад аршанскай фабрыкі. — Я люблю высокамастацкую літаратуру! Але перад тым як перайсці да яе, мушу з’есці гэтую высокамастацкую катлету і выпіць гэтай высокамастацкай самагонкі!” “Гэта хто?” — запытаў шэптам Рыгор у Волмы, ківаючы на “высокамастацкую кабету”. “Гэта — вядомая крытыкеса. Праславілася тым, што, даследуючы постмадэрнізм у творах сучасных аўтараў, вынайшла найпроставую сувязь чабурэка з кармай”.

Волма выцягнула нафарбаваныя вусны і абвесціла:

— Groшы сабраныя! Цяпер лёсаванне вырашыць, хто будзе першым!

Усе выцягнулі са спецыяльнага барабана (у якасці чаго скарысталі электраімбрык) паперкі з нумарамі. Кожны выцягваў асцярожна, нібы ў паперках хаваліся не толькі цукеркі, але і тарантулы. Першым выпала быць хударляваму нервоваму паэту, які так расхваляваўся, што анічога лепшага не прыдумаў, як узяць са стала курыную ножку, і марудна пачаў яе смактаць. Усе захіхікалі.

Волма абвесціла:

— Наступны!

Наступным апынуўся таўстун. Адразу было бачна адкормленага чалавека.

<...>

Волма выпрастала рукі ў розныя бакі і ўзляцела пад столь. З вышыні яна пазірала на дырэктара кнігарні і на прысутных. Потым разявіла рот — і адтуль раптоўна вылецела яшчэ адна Волма, але трошкі меншая. Потым гэтая меншая Волма таксама разявіла рот — і адтуль выскачыла яшчэ меншая Волма. І вось ужо ўся кнігарня ў Волмах, нібыта ў паветраных бурбалках. І ўсе гэтыя напаўпразрыстыя Волмы нешта нягучна прамаўляюць.

Дзясятым быў Капітоныч. Ён падрыхтаваўся. Стаяў як ганчак: галаву выцягнуў, лапы наперадзе — у іх бліскучая ложка, ад якой адляталі светлавыя блікі. Нават сліна капала з рота, як празрыстыя слімакі. Усе госці прыціхлі, і, здаецца, аніхто не дыхаў.

У гэтай моўчы Волма скамандавала: “Старт!” І было гэта прамоўлена так, што прысутным падалося: “Фас!” Капітоныч кінуўся да бліжэйшай талеркі з салатай — раз! Агурок заляцеў у рот конікам — два. Ад ножкі качкі засталіся адныя косткі — тры. Капітоныч быў проста неверагодны: маланка, страла, куля, смерч! Ён увесь змакрэў, ягоная лысіна сталася падобнай да меднага люка. З выталупленымі вачыма ён нагадваў зэка, які выйшаў на волю! Твар зрабіўся барвовым, шчокі раздзьмуліся. Быццам на шпацыры сом!

Капітоныч быў у сваёй стыхіі! Гэта быў ягоны зорны час! Усё!!! Усе ўзравелі: “Перамога! ПЕРАМОГА!!!”

Капітоныч прайшоў дыстанцыю за адведзены час! Рыгор Каваль, таксама барвовы, злосна пазіраў на свайго калегу, які цяпер прэтэндаваў на касу. “Жывёла!” — толькі паспеў вымавіць дырэктар, як з Капі-

тонычам здарылася нешта нядобрае. Ён дзіка зароў, схапіў бліскучы кухонны нож і кінуўся на свайго шэфа. Ніхто нават не паспеў спахапіцца. Пачуўся хрып, фантан крыві заліў усіх прысутных, хрумст — і вось... Капітоныч адрэзаў, ці, больш дакладна, адпілаваў галаву свайго ўжо былога шэфа і, дзіка глядзячы яму ў вочы, прахрыпеў: “Сам жывёл-а-а-а!..”

Праз імгненне Капітоныч пачаў бляваць. Бляваў ён доўга і са смакам. Усе тыя далікатэсы, што нядаўна былі на сталах, цяпер выляталі з Капітоныча на галаву Рыгора Каваля. А шэф так і нічога не зразумеў і нават не паспеў спалохацца. Ён толькі сказаў: “Марс ё...” — і памёр. Цяпер ягонае цела ляжала на метр ад галавы. Галава была нейкая несапраўдная, быццам тэатральная. Здавалася, што вырачаныя вочы і высалаплены язык — гэта такая задума майстра. І плавала галава ў бог ведама чым: на носе ляжаў кавалак каўбасы, валасы таксама былі ў нейкай дрэні. Для паўнаты карціны забойства не хапала кетчупу.

А цела? Цела раскінула рукі, быццам збіралася сысці. Невядома навошта, але Волма з Дашуняй са слязьмі на вачах і ўсхліпамі выцягнулі цела былога шэфа з гэтага бедламу ў офісны кабінет, дзе пяшчотна паклалі на падлогу.

Галаву не чапалі... Складалася ўражанне, што тэатральная завеса апусцілася, дэкарацыі сталі непатрэбнымі, у манекенаў разрадзіліся батарэйкі. І толькі цяпер можна было разгледзець, што бэлья пальцы нябожчыка сціскаюць кнігу Герберта Уэлса.

Выклікалі міліцыю і чамусьці машыну хуткай дапамогі.

Пакуль усе былі ў асноўнай зале кнігарні, цела знаходзілася без нагляду. Раптам... яно заварушылася, ціхенька